

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ВВЗ

Проведення фундаментального психологічного дослідження становлення громадянськості майбутнього офіцера протягом останніх десяти років на базі Одеського інституту Сухопутних військ спричинило формування відповідної системи психолого-педагогічної роботи. Формування громадянськості курсантів в ОІСВ є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу, відбувається цілеспрямований розвиток у курсантів професійно необхідних психологічних якостей, моральної самосвідомості, інтелектуальних здібностей, високої духовної культури, почуття патріотизму, вірності традиціям українського народу. Планування виховної роботи з курсантами інституту здійснюється на підставі організаційно-методичних вказівок начальника Головного управління виховної роботи на навчальний рік, навчальних програм та у відповідності з Концепцією виховної роботи в Збройних Силах та інших військових формуваннях України і передбачає проведення організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, культурно-просвітницьких та військово-патріотичних заходів, як під час навчального процесу так і в позанавчальний час.

В інституті впроваджена і постійно діє система заходів, спрямованих на створення нормальних умов для підтримання належної військової дисципліни та правопорядку. Ця система в цілому відповідає вимогам МО України, Головного Управління виховної роботи Міністерства оборони України та Головнокомандувача Сухопутними військами Збройних Сил України.

Організаційну основу цих заходів складають: план виховної роботи; система роботи з офіцерським складом ОІСВ; плани-конспекти методичних занять з офіцерами ОІСВ по вивченню керівних документів щодо організації виховної роботи та зміцнення військової дисципліни; методичні посібники з питань організації виховної роботи в підрозділі, котрих більше десятка відпрацьовано і розповсюджено серед командирів низової ланки відділом виховної роботи інституту.

Аналітичні матеріали, висновки та пропозиції з них обговорюються на навчально-методичних зборах науково-педагогічного складу, а також окремо для кожної категорії на аналогічних зборах командирів підрозділів, прапорщиків, сержантів.

Питання виховної роботи, розвитку громадянськості курсантів та слухачів у прямій постановці розглядаються Вченою радою інституту та на нарадах керівного складу інституту й факультетів. Названі заходи є фактичними постійно діючими формами залучення та навчання всіх посадових осіб організації виховної роботи з особовим складом, спрямованої на розвиток громадянських якостей курсантів. Серед них можна вважати й підготовку та проведення науково-практичних конференцій та семінарів з тем: "Основні напрями виховання української військової інтелігенції в сучасних умовах", "Єдність навчання та виховання", "Стан соціально-психологічного супроводу навчального процесу та шляхи покращення умов навчання та виховання курсантів", "Про честь та гідність офіцера, підтримання в офіцерському середовищі товариських взаємовідносин, розвиток духовності, культури, військової освіти"; впровадження здорового способу життя військовослужбовців; проведення гуманітарної підготовки та інформування особового

складу як складової частини виховного процесу та дійового чинника формування свідомості громадянина України та правопорядку; створення умов відпочинку та дозвілля особового складу. З цією метою в інституті проводиться цілий комплекс заходів культурно-виховної і просвітницької роботи. Так, протягом навчального року курсантами та слухачами здійснено культпоходи до культурно-освітніх закладів та по історичних місцях міста Одеси і Одеського гарнізону. Важлива роль приділяється виховній роботі з членами сімей військовослужбовців – в інституті проводяться сімейні спортивні заходи, вечори відпочинку, урочисті офіцерські бали, вечори пісні й музики, тематичні вечори, екскурсії, колективні відвідування театрів офіцерськими родинами.

Важливого значення набуває організація шанобливого ставлення до святих – Гербу, Гімну, Військового прапора, Конституції, військових Статутів, кодексу Честі. Важливе значення має знайомство зі святинами інституту – церквою, пам'ятниками, історією.

Поновлені експозиції філії музею інституту, на факультетах інституту організовані і працюють гуртки художньої самодіяльності, – 2 вокально-інструментальних ансамблі, літературний гурток, гуртки КВН; курсанти приймають участь у міжнародному конкурсі з гуманітарного права ім. Ярослава Мудрого (і займають призові місця), у Спартакіаді команд Збройних Сил країн СНД; у фіналі Всеукраїнської випробувань "Котигорошко"; у гарнізонних та загальноміських урочистостях з нагоди Дня початку героїчної оборони міста-героя Одеси, Дня соборності України, Дня Збройних Сил України, Дня захисника Вітчизни, Дня виводу радянських військ з Афганістану, Шевченківських днів, Дня довілля, Дня Перемоги; у щорічній військово-туристичній експедиції на гору Говерла; у щорічному 100 км пробігу по "Поюсу Слави" з нагоди визволення міста-героя Одеси від німецько-румунських загарбників; балах з нагоди вшанування відомих спортсменів Одещини; щорічному міському конкурсі серед студентської молоді з нагоди Міжнародного дня боротьби зі СНІДом; щорічному фестивалі серед ВНЗ м. Одеси "Студентська осінь"; науково-практичних семінарах з водолазної, повітрянодесантної підготовки, альпінізму, рукопашного бою спільно з "Фрог-клубом" (клуб ветеранів розвідки ВМС м. Одеса); показових виступах з рукопашного бою під час відкриття Міжнародного чемпіонату по тайландському боксу; проведенні спільно з колективом Одеської міської центральної бібліотеки для дорослих ім. І.Франка "Шевченківських днів", "Днів рідної мови" та "Днів української писемності та мови"; науково-практичної конференції "Основні напрями виховання військової інтелігенції в сучасних умовах" проведеної відділом виховної роботи інституту, за участю викладачів кафедр суспільних наук, представників Одеської міської організації Конгресу української інтелігенції.

Курсанти інституту приймають активну участь у заходах військово-шефської роботи та по військово-патріотичному вихованню молоді. Так за участю курсантів на базі інституту проведені такі заходи, як: Дні відкритих дверей з нагоди Дня Збройних Сил України, Дня захисника Вітчизни, Дня Перемоги, а також шефські концерти для студентів та викладачів Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова, Одеського

педагогічного коледжу, Одеського фінансового коледжу, Одеського економічного ліцею, Одеського державного морського університету, учнів середньої школи №52 м. Одеси, вихованців дитячого будинку-інтернату, школярів міст Теплодар та Южний, працівників і службовців авіаційно-ремонтного заводу і заводу «Елак», «уроки мужності» в 22 школах, 1-й гімназії, 3-х ліцеях, 2-х коледжах м. Одеси. Заслужує на увагу досвід організації цієї роботи на факультеті аеромобільних військ, курсантами якого проведено 39 концертів та показових виступів у містах Болграді та Миколаєві, під час проходження військового стажування.

Важливою є й організація виховної роботи під час позанавчальної та позаслужбової активності. Для цього застосовуються різноманітні форми та методи роботи: традиційні предметні тижні, лекції, творчі зустрічі, екскурсії та експедиції, яким надається громадянське спрямування. Доцільним є проведення диспутів, дебатів, вечорів відпочинку, спортивних заходів змагального характеру. Діяльність клубів за інтересами, молодіжних громадських організацій також сприяє розвитку громадянського виховання. Участь в їх роботі, з одного боку, дає можливість студентам (курсантам) набути безпосередній громадянський досвід, а з іншого – залучити їх до проведення різноманітних заходів, у тому числі громадянське тематики. Особливого значення у дозвіллі курсантів має організація тих свят, що мають громадянський сенс, державницький характер.

У позанавчальний час виховний вплив на курсантів здійснюється в ході проведення суспільно-політичних інформувань, бесід у години культурно-виховної і просвітницької роботи, годин культурно-освітньої роботи, переглядів телепрограм, кінофільмів, зустрічей з ветеранами Великої Вітчизняної війни та військової служби, діями науки, культури і мистецтва.

Національне виховання курсантів реалізується під час проведення заходів виховної роботи та вивчення гуманітарних дисциплін на кафедрі суспільних наук таких, як-то: "Ділова українська мова", "Історія України", "Соціологія", "Філософія" та "Військове навчання та виховання". В ході вивчення проводяться конкурси рефератів серед курсантів (слухачів), інформування їх із суспільно-політичних питань науково-педагогічним складом на початку занять. Важливою особливістю виховання курсантів інституту є те, що воно здійснюється і під час викладання суто військових дисциплін на кращих традиціях українського війська. Відповідними програмами також передбачено участь курсантів у міжнародних миротворчих навчаннях, обмін делегаціями з військово-навчальними закладами інших держав.

Важливим чинником національного виховання курсантів є впровадження в інституті державної мовної політики та культури мовного спілкування. Курсанти (слухачі) мають постійну мовну практику оскільки володіння державною мовою є необхідною умовою не тільки навчання в інституті, а й повсякденної службової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України. Крім цього, з метою удосконалення володіння мовою, курсантами (слухачами), на базі кафедри суспільних наук, створено та функціонує психологічний Причорноморський центр, а на базі бібліотек інституту проводяться заходи присвячені Дню рідної мови, Шевченківські дні, читацькі конференції, виставки творів вітчизняних письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Володарська Н.Д. Психологічна характеристика когнітивного компоненту громадянської свідомості та самосвідомості // Психологічні закономірності розвитку громадянської свідомості та самосвідомості *Наука і освіта*, №1-2, 2006

В ході навчання курсанти отримують необхідні правові знання, де вони вивчають наступні дисципліни: "Правознавство", "Основи законодавства України" і "Основи військового законодавства".

Предметом навчальних дисциплін є вивчення основ права в суспільстві й державі, основних положень Конституції України, правових основ будівництва Збройних Сил України, законів та підзаконних нормативно-правових актів юридичної відповідальності військовослужбовців та працівників Збройних Сил України.

Основною метою навчальних дисциплін є навчити курсантів орієнтуватися в реальних процесах державного будівництва, розуміти взаємозв'язок правової теорії та правової практики; сформувати в них належний рівень правових знань; розвивати високу правосвідомість і правову культуру, необхідну для забезпечення законності і правопорядку у сфері суспільного життя, військового будівництва і проходження військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях.

Підвищенню якості проведення заходів виховної роботи в значній мірі сприяє естетичне оформлення навчальних та жилих приміщень. Особлива роль у цій роботі надається засобам наочної агітації. На території факультетів розміщені естетично оформлені стенди, які відображають історію та сучасне життя інституту. В усіх навчальних підрозділах обладнані народознавчі світлиці, екологічні та правові кутки, інформаційно-довідкові стенди. В ротях (батареях) постійно випускаються стінні фотогазети, зміст та оформлення яких допомагає у вирішенні завдань навчально-виховного процесу.

Постійно поновлюється сучасна навчально-матеріальна база. Рівень навчально-матеріальної бази дозволяє проводити заходи міжнародного рівня.

Великим досягненням в умовах гострої кризи фінансування Збройних Сил є створення й підтримання в належному стані високоякісної матеріальної бази виховної роботи. Так, протягом останнього року на території інституту побудовано й поновлено 15 народознавчих світлиць, 3 кімнати відвідувачів і спортивні містечка в кожному військовому містечку інституту; 2 музеї; 2 зали для урочистих подій.

На території загальновійськового факультету встановлено стенд "Спортивні досягнення інституту", де пропагуються рекорди світу, Європи, України, Збройних Сил України, встановлені військовослужбовцями інституту.

Важливою частиною спеціальної роботи, спрямованої на розвиток особистісних якостей громадянина Української держави, є проведення спеціального психологічного тренінгу.

Таким чином, навчальний заклад як цілісний соціальний інститут задає певний контекст реалізації ідей громадянського виховання. Хоча у військовому навчальному закладі, якому притаманні деякі особливості та обмеження, цей напрямок може застосовуватися з певними застереженнями. Моральні цінності молодь засвоює, беручи участь у повсякденному житті інституту, спільноти колективу ВВНЗ. При цьому навчальний заклад може виступати як модель майбутньої службово-професійної діяльності, практичною школою засвоєння моральних цінностей, національних цінностей Української держави.

особистості: У 2-х томах / М.Й. Боришевський. М.І.Алексєєва, В.В. Антоненко та ін. За загальною редакцією М.Й. Боришевського. – К.: Вид-во Дніпро, 2001. – Т.І. – С. 81- 88.

2. Виховання громадянина. Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навчально-методичний посібник / Авт. П.Р. Ігнатенко,

В.Л. Поплужний, Н.І. Косарева, Л.В. Крицька – К.: Вид-во фірми “Віпол”, 1997. – 252 с.

Подано до редакції 18.01.06

РЕЗЮМЕ

Научная новизна исследования состоит в разработке и апробации модели гражданственности личности; в разработке и успешной апробации проекта

благоприятствования становлению гражданственности в ВВУЗ.

SUMMARY

Scientific novelty of the research is in the development and approbation of the model of forming individual citizenship, the development and successful

approbation of the project facilitating formation of individual citizenship at higher military educational institutions.